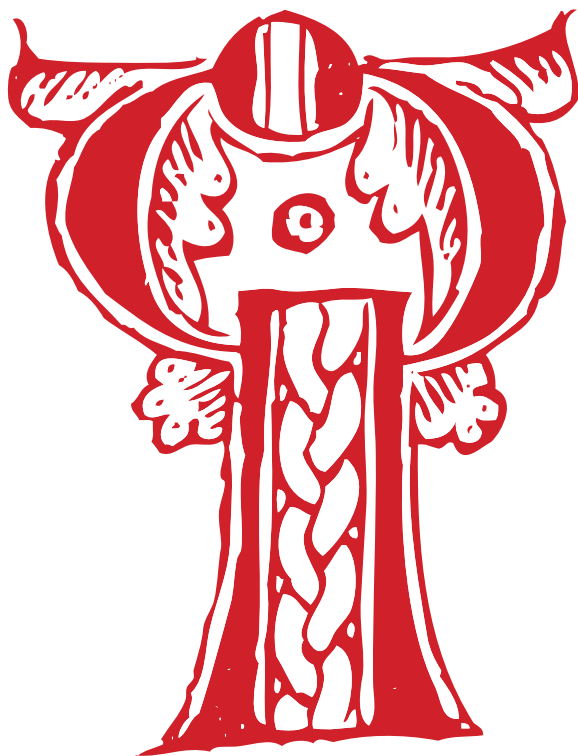

Staroslavenski institut
Krčka biskupija
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Međunarodni znanstveni skup povodom 110. obljetnice Staroslavenske akademije i 60. obljetnice Staroslavenskoga instituta

HRVATSKO GLAGOLJAŠTVO U EUROPSKOM OKRUŽJU

Крчка бискупска академија и крчка бискупска школа
у сарајеву

Krk, 5. i 6. listopada 2012.

Pokrovitelj:
HRVATSKI SABOR

ORGANIZACIJSKI ODBOR

Predsjednici:

dr. Marica ČUNČIĆ, ravnateljica Staroslavenskoga instituta
mons. Valter ŽUPAN, biskup krčki
prof. dr. Tonči MATULIĆ, dekan Katoličkoga bogoslovnog fakulteta

Članovi:

dr. Vesna BADURINA STIPČEVIĆ

dr. Anto BARIŠIĆ

dr. Petar BAŠIĆ

dr. Anton BOZANIĆ

dr. Milan MIHALJEVIĆ

dr. Sandra SUDEC

dr. Franjo VELČIĆ

Administrativna tajnica:

Marina ŠANTIĆ, dipl. oecc.

Organizaciju skupa financijski su potpomogli:
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske
Grad Krk

PROGRAM

Četvrtak, 4. listopada 2012.

Dolazak sudionika u Krk

Petak, 5. listopada 2012.

9:00 Svečano otvorenje skupa

9:45 – 11:30 Izlaganja

Predsjedaju: Anton Bozanić, Margaret Dimitrova, Mateo Žagar

Ivanka PETROVIĆ, Hrvatska književnost srednjega vijeka u literarnoj civilizaciji latinske Europe

Josip BRATULIĆ, Josip Vajs – učenik i učitelj hrvatskih glagoljaša
Красимир СТАНЧЕВ, Значението на хърватските глаголически паметници, намерени в последно време в Италия

Franjo VELČIĆ, Talijansko-hrvatska polemika o glagoljici i vatikanska diplomacija početkom XX. stoljeća

Marica ČUNČIĆ, Glagoljska paleografija u europskom kontekstu
Heinz MIKLAS – Dana HÜRNER, Zu den westlichen Elementen in den sinaitischen glagolitischen Handschriften

Anica NAZOR, Još jedan primjerak rijetke glagoljske inkunabule – Brevijara Blaža Baromića iz 1493. godine

11:30 – 12:00 Stanka

12:00 – 13:00 Izlaganja

Predsjedaju: Vesna Badurina Stipčević, Johannes Reinhart, Krassimir Stantchev

Giorgio ZIFFER, La tradizione glagolitica croata della *Vita Constantini*

Anton BOZANIĆ, Glagoljske matice Cresa i Lošinja

Tomislav MRKONJIĆ, Ritigova *Promemoria ad S. Sedem quoad negotia ecclesiastica* (1919.)

Slavko KOVAČIĆ, Glagoljski spomen-natpisi postavljeni na nekim crkvama Splitsko-makarske nadbiskupije na smjeni 19. i 20. stoljeća

13:00 – 13:30 Rasprava

13:30 – 15:30 Stanka za objed

15:30 – 17:00 Izlaganja

Predsjedaju: Anica Nazor, Heinz Miklas, Sandra Sudec

Emilija CRVENKOVSKA, Veze između hrvatskoglagoljske i makedonske pismenosti

Mateo ŽAGAR – Ivana ETEROVIĆ – Blanka CEKOVIĆ, Grafematika i grafetika Kožičićeva misala

Савва М. МИХЕЕВ, Древнерусские глаголические надписи: 11 новых находок из Новгорода

Anica VLAŠIĆ-ANIĆ, Riječka zbirka *FgCapVla* – novootkriveni glagoljski, latinski i hebrejsko-aramejski fragmenti na pergameni

Светлана О. ВЯЛЮВА, Глаголические памятники XV века в Санкт-Петербурге

Ivan BOTICA – Tomislav GALOVIĆ, Hrvatskoglagoljski notarijat u europskom kontekstu

17:00 – 17:30 Stanka

17:30 – 19:00 Izlaganja

Predsjedaju: Franjo Velčić, Ivanka Petrović, Giorgio Ziffer

Ljiljana MOKROVIĆ, Europski vidici u istraživanjima Marije
Pantelić

Ivana ETEROVIĆ, Glagoljaške teme Nikole Žica

Martina s. Ana BEGIĆ, Prijateljstvo Andrije Živkovića i Svetozara
Ritiga

Kristijan KUHAR, Franjevci trećoređci glagoljaši – učitelji
glagoljice

Tomislav GALOVIĆ, Tko je *OPATŔ PETARŔ ROGOVSKI* iz
kalendara-nekrologa glagoljične *Regule sv. Benedikta*?

Antonio MAGDIĆ, Kako je digitalizirana građa Staroslavenskog
instituta

19:00 – 19:30 Rasprava

20:00 Domjenak

Subota, 6. listopada 2012.

9:00 – 11:00 Izlaganja

Predsjedaju: Iskra Hristova-Šomova, Josip Bratulić, Savva Miheev

Margaret DIMITROVA, Lectures from the Books of Kings
in Croatian Glagolitic and Other Mediaeval Slavonic
Manuscripts

Vesna BADURINA STIPČEVIĆ, *Priča o Premudrom Akiru* u
hrvatskoglagojskom *Petrisovu zborniku* (1468)

Johannes REINHART, Hrvatskoglagoljsko *Čtenie ot zlih žen*, njegov staroslavenski i grčki izvornik (CPG 7746)

Marija-Ana DÜRRIGL – Andrea RADOŠEVIĆ, Signali usmenosti hrvatskoglagoljske pripovjedne i propovjedne proze

Petar BAŠIĆ, *Dies irae* u hrvatskim prijevodima

Antonija ZARADIJA KIŠ, Bestijarijski pabirci u Akademijinim rukopisima *IVa48* i *IIIa15*

Petra STANKOVSKA, Odnos sadržaja sačuvanih

hrvatskoglagoljskih i latinskih srednjovjekovnih brevijara

Josip VUČKOVIĆ, ‘Jur ne plači ni već cvili’ – tko sve plače u starohrvatskim planktusima

11:00 – 11:30 Stanka

11:30 – 13:00 Izlaganja

Predsjedaju: Marica Čunčić, Emilija Crvenkovska, Jasna Vince

Искра ХРИСТОВА-ШОМОВА, Съпоставка между названията на някои основни християнски понятия в хърватската глаголическа и в кирилската традиция

Jasna VINCE, *Sto i deset' lět'*: Brojevi 10 i 100 u hrvatskoglagoljskim tekstovima

Александра ЃУРКОВА, Конјункциските средства во евангелскиот текст: споредбени аспекти

Tanja KUŠTOVIĆ, Fonološka adaptacija imena u Kožičićevu misalu
Kateřina SPURNÁ, Načini prevođenja pasivnih oblika i konstrukcija u glagoljičnoj *Reguli svetoga Benedikta*

Marinka ŠIMIĆ – Liljana MAKARIJOSKA, Leksik hrvatskoglagoljskoga psaltira u usporedbi s psaltirima makedonske redakcije

13:00 – 13:30 Rasprava

13:30 – 15:00 Stanka za objed

15:00 – 16:30 Izlaganja

Predsjedaju: Liljana Makarijoska, Petar Bašić, Slavko Kovačić

Ana KOVAČEVIĆ, Sveze s leksemima *kruhъ* i *hlěbъ* u
hrvatskoglagoljskim tekstovima

Milan MIHALJEVIĆ, O jeziku 2. *vrbnickoga brevijara*

Sandra SUDEC, Pridjev kao zamjena za adnominalni genitiv u
hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku

Lucija TURKALJ, Sintaksa infinitiva u hrvatskoglagoljskom psaltiru

Jozo VELA, Kompletivne rečenice uvedene veznikom *da* kao objekt
uz modalne glagole u hrvatskome crkvenoslavenskome jeziku

Ольга А. АКИМОВА, Винодольский закон и право
средневековой Европы

Анатолий А. ТУРИЛОВ, Хорватская глаголица в «Славянской
палеографии» С.М. Кульбакина

16:30 – 17:00 Rasprava

17:30 Polazak u Omišalj

18:00 Staroslavenska večernja u Omišlju

Nedjelja, 7. listopada 2012.

8:30 Glagoljaški izlet po otoku Krku

Povratak u Zagreb u poslijepodnevnim (večernjim) satima

SAŽETCI

Ольга А. Акимова

Институт славяноведения Российской академии наук, Отдел истории средних веков

Ленинский проспект, 32-А, 117334 Москва, Россия

ВИНОДОЛЬСКИЙ ЗАКОН И ПРАВО СРЕДНЕВЕКОВОЙ ЕВРОПЫ

Винодольский закон объединяет в себе комплекс правовых представлений Средневековья и отражает различные этапы становления права в Европе. В нем наиболее точно и наглядно представлен принцип законодательной деятельности Средневековья, заключающийся в реставрации некоего старинного права, нахождении и записи обычаев предков. Описание процедуры принятия закона соответствует данным о принятии ранних варварских правд (например, Lex Salica, пролог), во многом уточняя и объясняя их. Сама же правотворческая работа старейших и сохранивших память о старых обычаях жителей Винодола соотносится с деятельностью схожих знатоков права в других частях Европы (*lagmän, rachimburgen* и др.). В Винодольском законе содержатся сведения об институтах, известных по документам Хорватского королевства и характерных для многих раннесредневековых европейских государств. Здесь также представлена эволюция некоторых раннесредневековых норм обычного права (обнаруживаемая, в частности, в сравнении с «Русской правдой»).

Vesna Badurina Stipčević

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

**PRIČA O PREMUDROM AKIRU
U HRVATSKOGLAGOLJSKOM *PETRISOVU ZBORNIKU*
(1468.)**

Stara semitska pripovijest o mudrom Akiru, knjigoznancu asirsko-babilonskoga cara Sinahheriba (7. st. pr. Kr.), bila je vrlo popularna u slavenskim srednjovjekovnim književnostima. Slavenska verzija ove orijentalne priče bila je, prema nekim autorima, prevedena s nepoznatoga grčkog predloška u 11. stoljeću u Bugarskoj ili Rusiji. Potpuna redakcija priče, već znatno prerađene u kršćanskom duhu, sačuvana je u više ruskih i srpskih rukopisa s kraja 15. i početka 16. stoljeća. Najstarija hrvatska verzija pripovijetke nalazi se u hrvatskoglagoljskom *Petrisovu zborniku* (1468) pod naslovom *Slovo premudrosti Akirove*. Paralelni tekstovi čitaju se u hrvatskoćirilskom, dubrovačkom *Libru od mnozijek razloga* (1520) i u latiničkom *Derečkajevu zborniku* (1621-1622). U hrvatskim su tekstovima mnoge pouke, sentencije i aforizmi, pretežito kristijaniziranoga moralnopoučnoga sadržaja, umetnuti u fabularno pripovijedanje. Neki motivi i tekstovne cjeline istovjetni su s onima u usmenoj narodnoj književnosti. Isprepletenost zabavnoga i poučnog, fantastičnoga i dogmatskog čini ovu pripovijetku specifičnim književnim oblikom hrvatske srednjovjekovne fabularne proze.

Petar Bašić

*Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra ekumenske teologije
Vlaška 38, 10000 Zagreb*

DIES IRAE U HRVATSKIM PRIJEVODIMA

Sekvencija *Dies irae* vrlo je specifičan odraz određenoga vremena i određene duhovnosti, no po svojoj recepciji daleko nadilazi duhovno ozračje u kojem je nastala. U ovom radu daje se najprije pregled o njezinu nastanku i širenju na latinskom jeziku, a zatim se nastoji popisati sve hrvatske prijevode, pisane latinicom i glagoljicom, te napokon razvrstati ih po bliskosti. Pritom se posebna pozornost posvećuje odnosu između prijevoda pisanih latinicom i glagoljicom.

Martina s. Ana Begić

*Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Katedra moralne teologije
Vlaška 38, 10000 Zagreb*

PRIJATELJSTVO ANDRIJE ŽIVKOVIĆA I SVETOZARA RITIGA

Budući da se ove godine obilježava 110. obljetnica Staroslavenske akademije i 60. obljetnica Staroslavenskog instituta čiji je pokretač bio msgr. dr. Svetozar Ritig, autorica nam u ovom radu govori o dosada nepoznatim činjenicama o dr. Ritigu i njegovu prijateljstvu s prof. dr. Andrijom Živkovićem. U prvom dijelu rada upoznaje nas s osobom dr. Andrije Živkovića, promicateljem kršćanske kulture, znanstvenikom, teologom te iznimno plodnim piscem, višegodišnjim dekanom i prodekanom Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu te rektorom Sveučilišta od 1938. do 1940. godine. U drugome dijelu, na temelju Osobnog dnevnika prof. Andrije Živkovića sačuvanog u rukopisu u Arhivu Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, autorica iznosi detalje, događaje i osobe koje su se pojavljivale u životu kako dr. Živkovića tako i dr. Ritiga. Na temelju zapisa iz dnevnika saznajemo u kojim je situacijama i s kakvim životnim potrebama dr. Ritig dolazio k dr. Živkoviću, te o čemu su razgovarali. Iščitavajući rukopise dnevnika možemo ova dva znanstvenika promatrati ne samo u sferi znanosti nego i duhovnosti. Dr. Ritig je bio čovjek širokog obrazovanja i duha, tako je i njegov župni dom u Gornjem gradu u Zagrebu bio sastajalište umjetnika i intelektualaca o čemu nam svjedoče i zabilješke dr. Andrije Živkovića. Redovito su se dr. Ritig i dr. Živković susretali bilo da je riječ o zajedničkim ručkovima i večerama, o navraćanju nakon poslijepodnevničkih šetnji k dr. Živkoviću ili pak o žučljivim razgovorima vezanim uz društvenu situaciju u kojoj su živjela ova dva velika čovjeka. U zaključku autorica navodi kako možemo na temelju bilješki iz Živkovićeve osobnog dnevnika uočiti da je dr. Ritig imao povjerenje u Živkovića, te je s njime dijelio poteškoće koje su ga snalazile, znao je od njega očekivati savjet, iako ponekad nije dobio očekivani odgovor, jer dr. Živković je na sebi svojstven način bio osoba sklona više slušati nego komentirati. I dr. Svetozar Ritig i dr. Andrija Živković bili su veliki ljudi svoga vremena koji su se trudili činiti dobro za svoj narod i Crkvu, jer njihova prvotna služba je bila posvećena Bogu u svećeništvu.

Ivan Botica

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

Tomislav Galović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest i Zavod za hrvatsku povijest, Katedra za pomoćne povijesne znanosti

Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

HRVATSKOGLAGOLJSKI NOTARIJAT U EUROPSKOM KONTEKSTU

Notarijat ili javno bilježništvo doživljava procvat u razvijenom srednjem vijeku kada s renesansom rimskoga prava i ukupnim društvenim razvojem dolazi do dubokih promjena na pravnom planu: privatna isprava kao pravni čin sa strogo određenim elementima, ponajprije potpisom i znakom notara, dobiva javnu vjeru (*fides publica*). U hrvatskim zemljama, bolje reći gradovima i politički omeđenim regijama, notarska služba zaživljava ovisno o državnopravnom i običajnom ustrojstvu određenoga područja. Ona se u nas javlja na više jezika i pisama ovisno o mjestu i vremenu svoga funkcioniranja. Stoga je notarska građa u srednjovjekovnoj i ranonovovjekovnoj Hrvatskoj pisana latinicom, glagoljicom i hrvatskom ćirilicom na latinskom, hrvatskom, talijanskom i njemačkom jeziku. Za razliku od latinskoga notarijata koji je u nas vrlo dobro istražen, hrvatskoglagojski je notarijat historiografski i filološki slabije istražen, a građa vrlo malo publicirana. U izlaganju će se u načelnim crtama prikazati razvoj hrvatskoglagojskoga notarijata, njegov teritorijalni opseg, kronološki okvir te stupanj očuvanosti i istraženosti notarskih spisa. Treba naglasiti da je hrvatskoglagojski notarijat jedinstvena pojava u europskoj pravnoj praksi i da time zauzima posebno mjesto u razvitku notarijata kao javne institucije uopće.

Anton Božanić

Župni ured Omišalj

Prikešte 19, 51513 Omišalj

GLAGOLJSKE MATICE CRESA I LOŠINJA

Postojanje glagoljskih matica na području Cresa i Lošinja veoma je važno i znakovito, kako na narodnom, tako i na kulturnom planu. Poznata je činjenica da je na području nekadašnje Osorske biskupije bilo nekoliko mjesta gdje su postojali seoski kaptoli koji su gajili staroslavensko bogoslužje i glagoljicu, kao što su Valun, Lubenice i Beli, pa nas ne čudi nastanak *Valunske ploče*. Međutim, današnja centralna otočka mjesta Veli i Mali Lošinj – koja su se u narednim razdobljima romanizirala – imaju stare glagoljske matične knjige. Najstarija sačuvana knjiga u Malom Lošinju je matična knjiga krštenih iz 1596. godine, pisana glagoljicom. U Velom Lošinju matična knjiga vjenčanih iz 1597. godine pisana je glagoljicom. Sve do 1674. godine matične knjige krštenih, isto kao i vjenčanih, pisane su isključivo hrvatskim jezikom i glagoljicom, a zatim je uvedena praksa da se s jedne strane piše glagoljicom, a s druge strane latinskim jezikom, a tek se od 1709. godine prešlo na talijanski jezik. Upotreba glagoljice u matičnim knjigama na cresko-lošinjskom arhipelagu najbolji je svjedok povijesnih zbivanja na ovom području.

Josip Bratulić

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb

JOSIP VAJS – UČENIK I UČITELJ HRVATSKIH GLAGOLJAŠA

Josip (Josef) Vajs (Liborce kod Praga, 1865. – Prag, 1959), profesor Karlova sveučilišta u Pragu, slavist i teolog, na otok Krk dolazio je kao student, a na duže vrijeme došao je na poziv krčkoga biskupa Antona Mahnića 1898. radi proučavanja glagoljske tradicije i osnivanja Staroslavenske akademije (1902). Posebice je proučavao biblijske tekstove iz brevijarâ i misalâ; na Krku je dovršio svoju doktorsku tezu o najstarijem glagoljskom brevijaru koju je tiskao kao monografiju (1910). U izdanjima Akademije izdao je Male proroke, a nakon Prvoga svjetskoga rata izašao je i Psaltir. Za krčke bogoslove i svećenike izdao je u dva različita izdanja početnicu (*Abecedarium*, 1909, 1917), prvu ponajprije za čitanje starih tekstova, drugu kao malu gramatiku, te za pučku pobožnost *Vesperal*. U izdanjima rimske Propagande izdao je latiničkim slovima Misal (1927). Uz to i *Rukovět' hlaholské paleografie* i monografiju o najstarijem glagoljskom misalu (1948).

Emilija Crvenkovska

Univerzitet Sv. Kiril i Metodij, Filološki fakultet „Blaže Koneski“, Katedra za makedonski jezik i južnoslovenski jezici

Bul. Krste Misirkov bb, 1000 Skopje, Makedonija

VEZE IZMEĐU HRVATSKOGLAGOLJSKE I MAKEDONSKE PISMENOSTI

U dosadašnjim proučavanjima hrvatskoglagoljskih tekstova utvrđeno je da su postojale veze između hrvatskoglagoljske književnosti i njezinih južnih susjeda, u tom kontekstu i s makedonskom pismenošću. Uporaba makedonskih predložaka za hrvatskoglagoljske rukopise upućuje na kontakte s makedonskim centrima.

Rukopisi u kojima se odražava makedonski utjecaj iz različitih su razdoblja. Već je *Kločev glagoljaš* prepisan u XI. stoljeću na hrvatskom tlu s makedonskog predloška, a anonimna homilija u tom rukopisu povezuje se uz *Zakon sudnii ljudem. Grškovičev* i *Mihanovičev apostol* iz XII. stoljeća prepisani su sa starijih makedonskih predložaka. *Brevijar Vida Omišljanina* ima bosansko-humski predložak, a pokazuje veze i s makedonskim rukopisima. *Fraščičev psaltir* iz XV. stoljeća, jedini komentirani hrvatskoglagoljski psaltir, ima izrazite makedonizme i sličnosti s *Bolonjskim* i s *Pogodinovim psaltirom* iz Ohridske književne škole koji su istog tipa, s komentarima.

U radu će biti razmotren utjecaj makedonske pismenosti na hrvatskoglagoljsku, posvjedočen prisutnošću obilježja karakterističnih za makedonsku pismenost na fonološkoj, morfološkoj i leksičkoj razini.

Marica Čunčić

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

GLAGOLJSKA PALEOGRAFIJA U EUROPSKOM KONTEKSTU

Glagoljica je europsko pismo kojim je pisalo više europskih naroda. Paleografija kao pojam pojavila se u Europi u 17. st. Počeci paleografskih tema vezanih uz glagoljsko pismo javljaju se u krilu slavenske filologije u 18. st. Glagoljska se paleografija razvija zahvaljujući otkrićima sve većega broja glagoljskih spomenika. Kroz objavljivanje rukopisa, studija i rasprava europskih filologa stasala je u pomoćnu znanost koja se polako osamostaljuje vlastitim metodama istraživanja. U članku se pokazuje razvoj glagoljske paleografije u europskome kontekstu s obzirom na tumačenje podrijetla i tipova glagoljskoga pisma iz pera europskih filologa kao što je Čeh Josef Dobrovský, Ukrajinac u Njemačkoj Dmytro Chyzhevsky, Bugari Ivan Dobrev i Vasil Jončev, Slovenac Jernej Kopitar, češki svećenik Josef Vajs, koji je djelovao u Krku i izdao glagoljsku paleografiju na češkom, Austrijanka Thorvi Eckhardt, Englez Robert Auty, Hrvati Vatroslav Jagić koji je glagoljsku paleografiju napisao na ruskom, Vjekoslav Štefanić, Josip Hamm, Branko Fučić i drugi.

Margaret Dimitrova

Sofijski universitet „Sv. Kliment Ohridski“

Bul. Car Osvoboditel 15, 1504 Sofija, Bălgarija

**LECTIONS FROM THE BOOKS OF KINGS IN CROATIAN
GLAGOLITIC AND OTHER MEDIAEVAL SLAVONIC
MANUSCRIPTS**

The paper compares textual versions of some lections from the biblical Books of Kings in Glagolitic and Cyrillic manuscripts, in particular: Prophetologia which are thought to contain the earliest translation from Greek, the full text which is believed to be of early Bulgarian origin, and later revisions in Athonite and other Slavonic sources as juxtaposed with Croatian Glagolitic sources, such as the Breviary of Vid Omišljanin and archaic and innovative missals. The goal of the paper is to discuss methods of revisions and translations of these biblical books in different Slavonic milieus using Greek or Latin sources.

Marija-Ana Dürriĝl

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

Andrea Radošević

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

SIGNALI USMENOSTI HRVATSKOGLAGOLJSKE PRIPOVJEDNE I PROPOVJEDNE PROZE

U srednjem je vijeku znatno veći broj primatelja slušao negoli čitao književne sastave, stoga je usmenost bitan dio značaja srednjovjekovnih (zapadno) europskih proznih ostvaraja. O njihovoj izvedbi pred publikom u vrelima nema podataka, pa se znakovi i značajke *izvedbenosti* (*performativnosti*) djela moraju tražiti unutar pripovjednih tekstova, ali i u signalima kakvi su npr. izgled/oblikovanje stranice, rubrikacija, ilustracije, *scriptura continua interrupta*. Dijalog, izravno obraćanje primatelju, opće „mi“, te drugi detalji kao što su upute kazivaču i sintagme poput „ovo govoren’e ko ste slišali“ uvjetno se mogu sagledavati i kao signali izvedbenosti raznih hrvatskoglagoljskih pripovjednih žanrova.

Briga o izvedbenosti propovijedi obilježila je prijevode latinskih i talijanskih tekstova. Prilagođavanje propovjednoga teksta izravnome usmenom kazivanju sastoji se u grafičkom isticanju imena crkvenih autoriteta i ključnih riječi, razrješenju skraćenih latinskih izraza, te u proširenju retoričkih dijelova kojima se najavljuju navodi autoriteta („govori se“).

Usmeni prijenos sadržaja zahtijevao je da se u svim govorenim tekstovima istakne važnost onoga o čemu se govori: u čitanim pripovjednim tekstovima tu je ulogu preuzela sintagma „čte se“, a u propovjednim „govori se“/„govori“. Pojedine su značajke performativnosti, poput signaliziranja vjerodostojnosti pojedine tvrdnje, zajednička osobina hrvatskih glagoljskih pripovjednih i propovjednih tekstova.

Ivana Eterović

Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku

Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

GLAGOLJAŠKE TEME NIKOLE ŽICA

Bibliografija Nikole Žica, svojedobnoga potpredsjednika Ravnateljstva Staroslavenske akademije u Krku, još uvijek nije u potpunosti sređena. Posebno mjesto među njegovim radovima zauzimaju razni prilozi vezani uz hrvatsko glagoljaštvo. Pisao je, između ostaloga, o pojedinim hrvatskoglagojskim spomenicima (npr. *Mošćenički statut*, *Kvaderna kapitula lovranskoga*), glagoljaškim humanistima (Nikola Modruški, Šimun Kožičić Benja), razdoblju tiskarstva i dr. Ovom se prilikom pobliže predstavlja i vrednuje upravo taj dio njegova opusa.

Tomislav Galović

*Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za povijest i Zavod za hrvatsku povijest, Katedra za pomoćne povijesne znanosti
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb*

TKO JE OPATŔ PETARŔ ROGOVSKI IZ KALENDARA-NEKROLOGA GLAGOLJIČNE REGULE SV. BENEDIKTA?

Regula sv. Benedikta, koja se danas čuva u Arhivu HAZU (sign. I a 74), pisana je glagoljičkim ustavom, a sadrži raspodjelu po glavama (a), dodatak o redovničkom kapitolu (b), dodatak o obredu primanja novaka (c) i kalendar s nekrologom (d). U potonjem dijelu, tzv. *Pašmanskome kalendaru* benediktinske *Regule* upisivana su imena pokojnih opata i redovnika rogovske opatiije – samostana sv. Kuzme i Damjana na Čokovcu kod Tkona na otoku Pašmanu. Pod datumom 8. siječnja, ali nažalost bez naznake godine, stoji glagoljicom i crvenom tintom zapisano da je umro: OPATŔ PETARŔ ROGOVSKI. Analizom upisa imena u nekrologu i usporedbom s kronotaksom rogovskih opata proizlazi da u gornjem slučaju dolaze u obzir dva opata koja nose ime Petar. Prvi je opat Petar II. Zadraniin (1364. – 1382.), a drugi opat Petar III. Praskvić (1421. – 1426.). Ime opata Petra u nekrologu je zapisano ustavnim glagoljicom i crvenom tintom, a isto tako je zapisano i ime opata Matije Pavlovića (1426. – 4. studenog 1433.). Naprotiv, ime opata Fridriha Jurjevića (1382. – 17. siječnja 1412.), nasljednika opata Petra Zadraniina, zapisano je poluustavnim glagoljicom. Autor daljnjom analizom daje odgovor na pitanje postavljeno u naslovu ovoga izlaganja, tj. je li u nekrologu upisan Petar II. Zadraniin ili Petar III. Praskvić, a što je vrlo važno za precizniju dataciju same *Regule* i njezino korištenje u rogovskoj opatiiji.

Aleksandra Gjurkova

Institut za makedonski jazik „Krstе Misirkov“
Grigor Prličev 5, 1000 Skopje, Makedonija

КОНЈУНКЦИСКИТЕ СРЕДСТВА ВО ЕВАНГЕЛСКИОТ ТЕКСТ: СПОРЕДБЕНИ АСПЕКТИ

Специфичниот стил на библиските текстови упатува на потребата од нивна анализа од аспект на текст-лингвистиката и на стилистиката. Имајќи ја предвид конјункцијата како кохезивно средство и нејзиното значење за текстовноста, во рефератот ќе се задржиме на разновидноста на конјункциските средства и тоа во Евангелието по Матеј. Ова евангелие ќе биде разгледано како текст, и тоа споредбено во современите преводи на: хрватски, македонски и на англиски јазик. Основен признак на конјункцијата е поврзувањето или сврзувањето на реченици или делови од текстот во поголемата целина и тоа, во поширока смисла. Втора поважна карактеристика е тоа дека конјункциските средства не се поврзани со граматичката структура на речениците што се поврзуваат и немаат синтаксичка функција во реченицата што ја поврзуваат. Овој однос на поврзување го среќаваме пред сè, во сложената реченица, а истите конјункциски средства можат да се сретнат за поврзување во рамките на текстот, иако во основа, конјункцијата се однесува на изразувањето на логичките односи меѓу содржините во еден текст.

Во рамките на анализата на конјункцијата во Евангелието по Матеј ќе биде направен обид за посочување на стилската маркираност на текстот од аспект на употребата на различните видови конјункција и надворешната односно надворешната релација што можат да ја изразуваат.

Истовремено, библискиот стил ќе биде земен предвид како поширока рамка за лингвостилистичката анализа на евангелијата како текстови.

Искра Христова-Шомова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Бул. Цар Освободител 15, 1504 София, България

СЪПОСТАВКА МЕЖДУ НАЗВАНИЯТА НА НЯКОИ ОСНОВНИ ХРИСТИЯНСКИ ПОНЯТИЯ В ХЪРВАТСКАТА ГЛАГОЛИЧЕСКА И В КИРИЛСКАТА ТРАДИЦИЯ

В доклада ще бъде проследена историята на някои от основните християнски термини в хърватските глаголически и в кирилските паметници. В началото на своята мисия светите братя Кирил и Методий не само превеждат основните богослужебни книги, а и изграждат християнска терминология за славяните, като създават специални названия за основни християнски понятия като съответствия на гръцките *ἐπιούσιος, χάρις, κόσμος, οὐσία, ὑπόστασις, ὁμοούσιος* (латински *quotidianus/supersubstantialis, gratia, substantia/essentia/persona, unius substantiae*), както и на някои изрази като *μία οὐσία, τρεῖς ὑποστάσεις; χαῖρε κεχαριτομένη; τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβεν* (латински *una substantia, tres personae; ave gratia plena; et lux in tenebris lucet et tenebrae eam non comprehenderunt*). В началото основните термини и специфичните за християнството изрази са общи за всички славяни, но постепенно те претърпяват промени и развитие, като в православния свят то е в зависимост от проведените големи езикови редакции, а в хърватската традиция то е под влияние на латинската терминология. Ще бъде направена съпоставка и между названията на християнските празници и начините, по които се назовават основните светци в календарите.

SVEZE S LEKSEMIMA *HLĚBB* I *KRUHŮ* U HRVATSKOGLAGOLJSKIM TEKSTOVIMA

Hrvatski crkvenoslavenski leksemi *hlěbb* i *kruhŮ* sinonimski su par koji označuje osnovnu svakodnevnu prehrambenu namirnicu, ali i konkretne oblike te namirnice. Gramatička kategorija broja kriterij je razlikovanja tih dvaju osnovnih značenja. Za razliku od *hlěba*, koji je zajednička svojina kanonskoga starocrkvenoslavenskoga i hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika, *kruhŮ* je leksički kroatizam u korpusu tekstova crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije.

Raščlamba sveza s leksemima *hlěbb* i *kruhŮ* podrazumijeva oprimjereni i usustavljeni opis potvrđenih sintagmi koje ih sadrže te utvrđivanje mogućih desemantiziranih odnosno frazeologiziranih izraza. Može se pretpostaviti da će raščlanjeni leksemi, u svojoj denotaciji, najčešće biti potvrđeni u sintaktičkoj službi objekta uz glagole raspolaganja, rukovanja i konzumiranja dok će se manjina primjera odnositi na isključivo imeničke sintagme sa sintaktičkom službom subjekta.

Navedena pretpostavka neće vrijediti za dio (pod)korpusa u kojem *hlěbb* i *kruhŮ* dolaze u konotacijskom pomaku. Taj je pomak ponajprije vezan za poimanje *kruha* kao simbola svekolikoga uzdržavanja i podržavanja života. U tome ga smislu zahvaća i kršćansko promišljanje i komuniciranje druge božanske osobe, Isusa Krista. Sakramentom Euharistije *kruhŮ* se odnosi i na Tijelo Kristovo. Nije neočekivano da će srednjovjekovno izvorište hrvatskoglagoljskih tekstova, tj. duhovnost koja je i iznjedrila doktrinu o pretvorbi, potencirati ovaj vid upotrebe leksema *hlěbb* i *kruhŮ*.

Slavko Kovačić

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu i Nadbiskupski arhiv Split
Zrinsko-Frankopanska 14, 21000 Split

GLAGOLJSKI SPOMEN-NATPISI POSTAVLJENI NA NEKIM CRKVAMA SPLITSKO-MAKARSKE NADBISKUPIJE NA SMJENI 19. I 20. STOLJEĆA

„Međunarodni odbor za svečani poklon Isusu Kristu Otkupitelju na svršetku 19. i početku 20. stoljeća“ predložio je svim katoličkim biskupijama u svijetu da se na zidove crkava postave križevi s natpisom ANNO 1900. / JESUS CHRISTUS / DEUS HOMO / VIVIT, REGNAT, IMPERAT. U Splitsko-makarskoj je biskupiji odlučeno da na tim križevima bude „dotični natpis u latinskom ili staroslovenskom jeziku“.

Svi su župnici, ili gotovo svi, nabavili te na pročelja župnih crkava ili na neko mjesto unutar crkve postavili brončani disk s reljefnim upisanim križem i natpisom na staroslavenskom jeziku latiničnim slovima. Kameni su spomen-križevi s natpisom na staroslavenskom jeziku uklesanim glagoljicom ugrađeni u pročelni zid župnih crkava ili postavljeni na neko drugo mjesto u blizini u svim župama dekanata Neretvanskog i Imotskog. Izvan navedenih dekanata nalaze se još samo pred starom crkvom u Katunima (Omiški dekanat) i u crkvi u Kaštel-Novom (Trogirski dekanat).

Postavljanjem spomen-križeva jedne i druge vrste s natpisom prevedenim na staroslavenski jezik, napose kad je još i uklesan u kamen glagoljicom, htjelo se je naglasiti posebnost hrvatske liturgijske i općenito crkveno-kulturne tradicije unutar Katoličke crkve, i to u ozračju tadašnje žestoke borbe za i protiv uporabe glagoljske liturgije. Neujednačena primjena opće odredbe o tim križevima i natpisima u pojedinim dekanatima i župama zahtijeva posebnu pozornost.

Kristijan Kuhar

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

FRANJEVCI TREĆOREDICI GLAGOLJAŠI – UČITELJI GLAGOLJICE

Hrvatski franjevci trećoredci od osnutka svoje redovničke zajednice krajem 15. stoljeća nose naziv *glagoljaši* i po tome su kroz neprekinutu povijest bili prepoznavani u Crkvi u Hrvatskoj i unutar Trećega samostanskog reda sv. Franje u Europi. Kao redovnička zajednica koja je njegovala crkvenoslavenski jezik u liturgiji te rabila glagoljicu u svakodnevnoj službenoj i privatnoj korespondenciji, bila je aktivna i u poučavanju glagoljskog pisma i crkvenoslavenskog jezika. Povijest bilježi imena nekoliko fratara koji su se posebno istaknuli kao učitelji glagoljice, vrijedni pisci glagoljskih kodeksa i priređivači glagoljskih liturgijskih knjiga. U ovome izlaganju istaknut ću imena i djela onih koji su zadužili Provinciju franjevac trećoredaca glagoljaša i hrvatsku povijest općenito svojim radom te prikazati kako je njihov rad prepoznat u širem crkvenom kontekstu.

Tanja Kuštović

Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku

Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

FONOLOŠKA ADAPTACIJA IMENA U KOŽIČIĆEVU MISALU

Pripremajući za tisak svoj *Misal hruacki* (1531) Šimun Kožičić Benja se uvelike oslanjao na onodobni rimski misal, u kojemu je biblijski prijevod – *Vulgata*. Iz dosadašnjih proučavanja vidljivo je da je upravo *Vulgatu* držao jedinim mogućim ispravnim izvorom za prenošenje Božje riječi na hrvatsko staroslavenski jezik. U radu će se analizirati osobna imena i nazivi koji potječu iz latinskog i grčkog jezika. Kriterij za odabir pojedinog leksema je da on u Kožičićevu *Misalu hruackom* sadrži latinsku ili grčku osnovu. Analizirat će se riječi iz biblijskih čitanja. Usporednom metodom pokušat će se vidjeti koje je fonološke promjene primijenio adaptirajući imena prema *Vulgati*, koliko je toga naslijedio, a koliko unio novoga. Napravit će se i usporedna analiza s trima otisnutim misalima: *Misalom Pavla Modrušanina* (1528), *Senjskim misalom* (1494) i *Prvotiskom misala* (1483), te s rukopisnim *Hrvojevim misalom* (1404). Takva će analiza pokušati omogućiti uvid u to je li se Kožičić služio isključivo rimskim (latinskim) misalom svoga doba ili možda još nekim od spomenutih misala. Usporedbom sa suvremenim hrvatskim prijevodom *Biblije* ustanovit će se kolika je bliskost adaptacije istih imena u suvremenom prijevodu i u Kožičićevu.

Antonio Magdić

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

KAKO JE DIGITALIZIRANA GRAĐA STAROSLAVENSKOG INSTITUTA

U radu se opisuje kronološki tijek digitalizacije građe Staroslavenskog instituta u razdoblju od 2006. do 2012. god., pojedini računalni programi koji su u tih šest godina stvoreni, problemi koji iz građe proizlaze i kako su riješeni te kako je građa instituta utjecala na izbor i stvaranje računalnih aplikacija: mrežna stranica instituta (<http://www.stin.hr>), Kijevski listići (<http://kijev.stin.hr>), Bibliografija čitanja glagoljskih misala i brevijara (<http://bib.stin.hr>), Izvori (<http://izvori.stin.hr>), Paleografske iskaznice (<http://izvori.stin.hr>), Minijature (<http://minijature.stin.hr>), Knjižnica (<http://knjiznica.stin.hr>), Transliteracije (<http://transliteracije.stin.hr>) i Učenje glagoljice (<http://glagoljica.stin.hr>) uz poseban osvrt na mrežni program koji služi kao pomoć pri učenju glagoljice.

Milan Mihaljević

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

O JEZIKU 2. VRBNIČKOGA BREVIJARA

Drugi vrbnički brevijar iz 14. st. tipičan je predstavnik sjeverne, krčko-istarske skupine hrvatskoglagoljskih kodeksa koja se odlikuje starinom teksta i jezika. U njima se često čuvaju starocrkvenoslavenski biblijski prijevodi s grčkoga tek neznatno prilagođeni latinskoj *Vulgati*. *Brevijar* se odlikuje opširnošću biblijskih lekcija čiji se tekst i jezik u velikoj mjeri podudara s onim u *Brevijaru Vida Omišljanina* iz 1396. U referatu se opisuju zanimljive jezične osobine toga kodeksa na svim razinama, od grafije i fonologije pa sve do sintakse i leksika. Iako je, u cjelini gledano, jezik brevijara prilično konzervativan hrvatski crkvenoslavenski, isprepliću se u njemu uz stare i neki mlađi, lokalni čakavski elementi. Na grafijskoj i fonološkoj razini opisat će se bilježenje praslavenske skupine **dj*, zamjena *šta đervom*, uporaba znakova za poluglasove, uporaba *jata* i njegovih odraza te različite druge glasovne promjene kao što su jednačenja, rotacizam i sl. U morfologiji će pozornost posebno biti posvećena čuvanju sporednih sklonidbenih obrazaca, međusobnom utjecaju sklonidbenih tipova, brojnim arhaizmima u glagolskom sustavu kao što su asigmatski i prvi sigmatski aorist, čuvanje starih nastavaka u ostalim glagolskim oblicima. U poglavlju o sintaksi govorit će se o dativu apsolutnom, instrumentalu apsolutnom, dativu s infinitivom, akuzativu s infinitivom, čuvanju genitiva negacije, niječnom slaganju, sročnosti, redu riječi i sl., a u poglavlju o leksiku upozorit će se na različite rijetke i zanimljive riječi koje su potvrđene u tom brevijaru.

Савва Михеев

Институт славяноведения Российской академии наук, Отдел типологии и сравнительного языкознания

Ленинский проспект, 32-А, 119334 Москва, Россия

ДРЕВНЕРУССКИЕ ГЛАГОЛИЧЕСКИЕ НАДПИСИ: 11 НОВЫХ НАХОДОК ИЗ НОВГОРОДА

В работах В. Н. Щепкина (1902), А. А. Медынцевой (1969, 1978) и Т. В. Рождественской (1992) опубликовано 11 глаголических надписей-граффити из Великого Новгорода. Обследование собора св. Софии и фондов Новгородского музея в последние годы позволило удвоить этот фонд (ср. Михеев 2010; Гиппиус, Михеев 2011).

В настоящий момент в св. Софии, построенной в 1040-е – 1050-е гг., зафиксировано 20 надписей. По одному граффито происходит из двух церквей из новгородской округи: из Георгиевского собора Юрьева монастыря (1120-е гг.) и из раскопок церкви Благовещения на Городище (1100-е гг.).

Наибольшее количество надписей представляет собой краткие автографы с именем, вынесенным в начало надписи, либо исчерпывающиеся именем: [К]урилъ ...; П[авъ](л)[ъ] ...; Завидъ; Григорийъ пис(а)[л]ъ; Стръи; Добр(...) пьсалъ; Наш[ьго]и; ср. *гѣ (помози) раб(у своему) Ио[с]и(ф...)*. (В квадратные скобки взяты буквы, сохранившиеся не полностью, а в круглые – чистые коньтуры.)

Стратиграфически и палеографически комплекс новгородских глаголических надписей предпочтительно датируется временем не позже середины XII в. Большая часть надписей относится ко второй половине XI в.

Новые надписи подтвердили старую тенденцию: ни в одном из новгородских глаголических граффити не встретились южнославянские черты, но регулярно представлены типично восточнославянские особенности, среди которых можно выделить использование формулы *N пьсалъ* вместо *азъ N писахъ*, а также переход *-ыј-* в *-ьј-* с напряженным редуцированным ь (в слове *стръи*).

Heinz Miklas – Dana Hürner

Institut für Slawistik der Universität Wien

Spitalgasse 2-4, Hof 3, 1090 Wien, Österreich

ZU DEN WESTLICHEN ELEMENTEN IN DEN SINAITISCHEN GLAGOLITISCHEN HANDSCHRIFTEN

Wie schon in der Literatur wiederholt festgestellt wurde, zeigen sämtliche der zum einstigen oder gegenwärtigen Bestand des Sinaiklosters gehörigen Handschriften westliche (i.e. lateinische, italogriechische, moravopannonische und nicht zuletzt westbalkanische) Elemente unterschiedlichen Charakters und Ausmaßes, ausgehend von der Kodikologie über die Paläographie und Sprache bis hin zur Textologie. Zwei dieser Handschriften, der sog. Psalter des Demetrius (Sin. slav. 3/N) und die in ihn eingelegten Medizinischen Blätter (ohne eigene Signatur) wurden unter diesem Aspekt noch kaum untersucht, erweisen sich jedoch diesbezüglich als besonders interessant und ergiebig. Während beide Denkmäler über paläographische und sprachliche Merkmale verfügen, die in den westlichen Balkan weisen, zeichnet sich der Demetrius-Psalter auch durch einschlägige kodikologische und graphematische Besonderheiten aus. Hinzu kommen einige teils latente, teils explizite Westspuren von historischer Tragweite, die Demetrius nachträglich in dem nach ihm benannten Psalter 3/N (hier zusammen mit einem seiner Zeitgenossen) sowie in weiteren sinaitischen Hss. (Kiever Blätter, sog. Služebnik, „Missale“ Sinaiticum, vielleicht auch Psalterium Sinaiticum) hinterlassen hat.

Der Beitrag geht vor allem den letzteren Spuren nach und versucht, aus dem Mosaik unterschiedlichster Elemente schlüssige Erklärungen zu finden.

Ljiljana Mokrović

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

EUROPSKI VIDICI U ISTRAŽIVANJIMA MARIJE PANTELIĆ

Temeljni znanstveni interes Marije Pantelić bilo je istraživanje hrvatskoglegoljskih misala i brevijara na liturgijskoj, povijesnoj, jezičnoj, književno-tematološkoj, tekstološkoj, ikonografskoj, umjetničkoj, paleografskoj i datacijskoj razini. Budući da su nastali na civilizacijskom susretištu kršćanskoga Istoka i Zapada, glavna joj je metodološka okosnica bilo njihovo uspoređivanje sa starijim i/ili istovremenim staroslavenskim, latinskim, grčkim i ćirilskim izvorima. Njihove je strukturne elemente, jezične arhaizme, tematske slojeve, sanktoreme, kalendar i liturgijsko podrijetlo otkrivala u cjelini hrvatskoglegoljskih tekstova kao i s obzirom na u njima prisutne lokalizme. Usporedbom sa starijim latinskim tekstovima utvrdila je sličnosti i razlike hrvatskoglegoljskih tekstova u odnosu na liturgijske tekstove prije i poslije franjevačke reforme u 13. stoljeću. Otkrivajući istočne i zapadne utjecaje, upozorila je na neke posebnosti dotad poznate samo u hrvatskoglegoljskim spomenicima. Istražujući elemente bizantske himnologije, ukazala je na potrebu proučavanja liturgijskoga pjevanja u hrvatskoglegoljskim liturgijskim kodeksima. Osim tekstualnim i jezičnim raščlanjivanjima, bavila se ikonografskim i povijesnoumjetničkim istraživanjima njihovih iluminacija. Uočivši prisutnost i isprepletenost zapadnih i istočnih likovnih elemenata, osobito na minijaturama Hrvojeva misala, hrvatske je glagoljske rukopise dodatno kontekstualizirala u širem kulturno-povijesnom europskom okružju.

Tomislav Mrkonjić

Archivio Segreto Vaticano

Cortile del Belvedere, 00120 Città del Vaticano

**RITIGOVA PROMEMORIA AD S. SEDEM QUOAD NEGOTIA
ECCLESIASTICA (1919.)**

Život i djelo katoličkog svećenika Svetozara Ritiga nerazdvojno su vezani i s osnivanjem i s početcima Staroslavenskog instituta, koji je, uostalom, neko vrijeme nosio njegovo ime. To je jedan od razloga da se posebna pažnja posveti Ritigovu odnosu prema staroslavenskom bogoslužju i *glagoljanju* ne samo u Hrvatskoj, nego i šire. Upravo u taj okvir uklapa se i gornji dokument koji, uz kratku ambijentaciju, donosim u latinskom originalu i hrvatskom prijevodu, odnosno jedna od točaka memoranduma kojeg je on kao župnik Sv. Marka u Zagrebu uputio Sv. Stolici prilikom osnivanja nove južnoslavenske države. Spomenuta točka se odnosi na pitanje slavenskog bogoslužja u Državi SHS i kao takva može se smatrati određenom prethodnicom Ritigova zauzimanja za *glagoljanje* u obje Jugoslavije.

Anica Nazor

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Trg Nikole Šubića Zrinskog 11, 10000 Zagreb

JOŠ JEDAN PRIMJERAK RIJETKE GLAGOLJSKE INKUNABULE – BREVIJARA BLAŽA BAROMIĆA IZ 1493. GODINE

Glagoljski brevijar Blaža Baromića tiskan je u Veneciji u glasovitoj tiskari A. Torresanija, što je zabilježeno u dvama kolofonima: glagoljskom: *Svršenje brviêli hr̃vackih̃ stampani ṽ Benecih̃ po meštrê Andrêe Torižanê iz Ažulê... na dni 13 miseca marča 1493.* i latinskom: *Hunc breviarium i(m)-pressit magister Andreas de Thoresanis de Asula die 13 marcii 1493.* Sadrži potpuni brevijar, kojemu su dodani dijelovi misala i rituala. Priredio ga je B. Baromić, senjski kanonik rodnom iz Vrbnika, koji je obavio korekturu teksta (*korežao*). U Veneciji je, vjerojatno, stekao osnovno znanje iz tiskarskoga umijeća i prenio ga u Senj, gdje je utemeljena glagoljska tiskara. U Senju je zajedno sa S. Bedričićem i G. Turčićem 1494. završio tiskanje glagoljskoga misala, te 1496. *Spovid općenu*.

U tiskarstvo je uveo osebuje ligature: sveze prvoga slova s polovicom slova, koje su odlivene kao poseban grafički znak (*tehnika slaganja ligatura*). Time su stvorene velike mogućnosti i neograničena sloboda „u strukturiranju brojnih kombinacija“ kojima obiluju senjska glagoljska izdanja. Baromićeva tehnika slaganja ligatura ocijenjena je kao „originalan izum nadasve tehničke naravi kojem u povijesti tiskarstva, a naročito u povijesti inkunabula, nema paralele“ (Paro).

Donedavno je bilo poznato pet, mahom nepotpunih, originalnih primjeraka *Baromićeva brevijara*. U bibliografijama je bio zabilježen primjerak u Nürnbergu, za koji se već od Šafarika (1842.) tvrdilo „da je knjiga iz nürnbergške biblioteke iščeznula“. Odnedavno se pojavio šesti primjerak u antikvarijatu „Slavica Verlag Dr. Anton Kovač & Südosteuropabuchhandel“ u Münchenu, pribavljen u Francuskoj kao „ćirilska“ inkunabula, kako je evidentiran u Hainovu *Repertoriju* inkunabula (br. 3833).

Na originalu sam utvrdila da je „iščezli“ nürnbergski primjerak upravo onaj koji se pojavio u spomenutom antikvarijatu. Primjerak nije potpun: nedostaje kalendar i nekoliko listova teksta, koji su nadoknađeni pergamentnim listovima s uredno rukom ispisanim tekstom koji u originalu nedostaje. Listovi su umetnuti na mjestima gdje nedostaju tiskani listovi i zajedno sa štampanim papirnim listovima uvezani u starinski uvez, u koji je na početku i na kraju dodan po jedan pergamentni list s glagoljskim rukom pisanim tekstom iz dvaju različitih rukopisa.

Ivanka Petrović

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

HRVATSKA KNJIŽEVNOST SREDNJEGA VIJEKA U LITERARNOJ CIVILIZACIJI LATINSKE EUROPE

Da bi se sagledala u europskome kontekstu, hrvatsku književnost srednjega vijeka, koja ima posebno mjesto u kulturnoj povijesti slavenskoga svijeta, treba istraživati i ocjenjivati u cjelini, u svim njezinim sastavnicama, uključujući osobito, uz glagoljsku, slabo istraženu latinsku književnost hrvatskoga srednjovjekovlja. Do sada najznatnije istražena glagoljska sastavnica hrvatske književnosti srednjega vijeka, hrvatsko glagoljaštvo poniklo na zajedničkome ćirilometodskom izvorištu slavenskih književnosti u drugoj polovici 9. stoljeća, koje se u svojim prvim stoljećima razvijalo kao integralni dio slavenskoga jezičnoga i književnoga zajedništva, ali se gotovo istodobno, pogotovo u razvijenome srednjem vijeku, okretalo i posve okrenulo prema Zapadu, znanstvenici već desetljećima, prema metodološkoj podjeli Riccarda Picchia, vide između *Slaviae orthodoxae* i *Slaviae romanae*. Ipak, hrvatska srednjovjekovna književna kultura, trojezična i tropismena, s bogatom latinskom književnošću, samo se u ranome srednjovjekovlju može znatnije vezati uz slavensku duhovnu i kulturnu zajednicu *Slaviae orthodoxae*, zajednicu ćiriličkih književnosti slavenskoga Juga i Istoka, koja je umnogome predstavljala nadnacionalnu literarnu civilizaciju i koja je trajala do sredine 18. stoljeća. Zahvaljujući glagoljskoj i latiničnoj književnosti u razvijenome srednjem vijeku, te srednjovjekovnomu književnom latinizmu, poniklom na kasnoantičkoj romanskoj tradiciji i na suvremenim strujanjima iz latinske Europe, u kojoj će *Slavia Croata*, *Romania* i *Germania* imati zajedničko izvorište, te na kojemu će izrasti hrvatski humanizam i cvatuća renesansa, hrvatska književnost srednjega vijeka, širinom i cjelinom svojih tijekova, između dviju kršćanskih civilizacija i između dvaju književnih sustava, pripada literarnom sustavu i literarnoj civilizaciji latinske Europe.

Johannes Reinhart

Institut für Slawistik der Universität Wien
Spitalgasse 2-4, Hof 3, 1090 Wien, Österreich

HRVATSKOGLAGOLJSKO ČTENIE OT ZLIH ŽEN, NJEGOV STAROSLAVENSKI I GRČKI IZVORNIK (CPG 7746)

Hrvatskoglagoljska književnost sadrži niz tekstova čiji je izvornik nastao u Bugarskoj tijekom 10. stoljeća. Kao primjere takvih tekstova možemo navesti: komentirani psaltir (*Fraščićeve psaltir*), komentirani prorok Hošea (u *Brevijaru Vida Omišljanina*), *Protoevanđelje Jakovljevo*, *Život sv. Nikole* (tzv. *Inoe Žitije*), pripovijest o prekrasnom Josipu (BHG 2200; CPG 3938), dijelovi *Fiziologa* te apokrifna Ivanova *Apokalipsa* (Ivanova pitanja Isusu na gori Tabor; BHG 921).

Tekst s izvornikom iz vremena bugarskoga cara Simeona je *Čtenie ot zlih žen* (Čitanje o zlim ženama), koje potječe od teksta iz *Izbornika* 1073. godine. Taj je tekst dio pitanja Anastazija Sinajskoga, no posvjedočen je i odvojeno u crkvenoslavenskim zbornicima, kao primjerice u *Berlinskom zborniku*. U hrvatskoglagoljskoj književnosti tekst se susreće u dvama zbornicima: u zborniku *Berčićeve zbirke* br. 5 (15. st.) i u *Vinodolskom zborniku* (početak 15. st.). Tekst u zborniku iz *Berčićeve zbirke* potpun je, dok onaj iz *Vinodolskoga zbornika* sadrži samo početak (malo više od trećine teksta). Oba hrvatskoglagoljska teksta imaju i kraćenja i dopune.

Cilj je ovoga referata ustanoviti kada je nastao hiparhetip dvaju hrvatskih tekstova i kada je bila provedena prva hrvatska redakcija teksta. Čini se da se zadnja zajednička redakcija dviju hrvatskih tekstovnih verzija može datirati 14. stoljećem ili najranije krajem 13. stoljeća. Prva hrvatska redakcija, iz koje valja izvesti hrvatski hiparhetip, može se najvjerojatnije datirati 12. stoljećem.

Kateřina Spurná

*Slovanský ústav Akademie věd ČR, v. v. i., Oddělení paleoslovenistiky a byzantologie
Valentinská 1, 110 00 Praha 1, Česká republika*

**NAČINI PREVOĐENJA PASIVNIH OBLIKA I
KONSTRUKCIJA U GLAGOLJIČNOJ
REGULI SVETOGA BENEDIKTA**

Svrha je ovog izlaganja detaljno obraditi način prevođenja pasivnih latinskih konstrukcija u hrvatskoglagoljskom prijevodu *Regule svetoga Benedikta*. Tekst tog prijevoda, koji imamo danas na raspolaganju samo u jednom rukopisu, nastao je u Dalmaciji u 14. stoljeću. Iz jezične perspektive predstavlja mješavinu crkvenoslavenskog jezika hrvatske redakcije i narodnog jezika, konkretno ikavsko-ekavskog dijalekta. Analiza prevoditeljskih tendencija u odabranim latinskim jezičnim konstrukcijama može detaljnije objasniti način prevođenja i pristup prevoditelja tome značajnome latinskom tekstu, konačno i odrediti koje su jezične konstrukcije na latinskom mogle činiti prevoditelju poteškoće. Izlaganje se neće koncentrirati samo na prijevod latinskih pasivnih glagolskih oblika na crkvenoslavenski jezik hrvatske redakcije nego i na prijevod drugih latinskih pasivnih konstrukcija, npr. gerundskih. Pozornost će također biti posvećena analizi prijevoda latinskog ablativa apsolutnog koji sadrži pasivni particip perfekta.

Petra Stankovska

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Oddelek za slavistiko
Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija

ODNOS SADRŽAJA SAČUVANIH HRVATSKOGLAGOLJSKIH I LATINSKIH SREDNJOVJEKOVNIH BREVIJARA

Više generacija istraživača (Vajs, Hamm, Tandarić, Grabar i drugi) pokušavalo je otkriti predloške hrvatskoglagoljskih liturgijskih knjiga. Pretpostavljalo se da su prvotni misal i brevijar bili sastavljeni od teksta pojedinih liturgijskih knjiga (npr. Vrana) ili da su nastali kao cjeline; istraživalo se koji je bio tip hrvatskoglagoljskoga brevijara i koji je latinski brevijar bio predloškom slavenskoga, zatim kako su odabrane i sastavljene starozavjetne lekcije, kao i nebiblijska čitanja u njima. J. Tandarić je zacijelo pronašao tip latinskoga brevijara (*Breviarium Curiae Romanae*, tiskan u Veneciji 1521. godine), koji se vrlo dobro slaže s tipom sačuvanih hrvatskoglagoljskih brevijara, ali ipak ne daje odgovore na pitanja o nekim zanimljivim tekstološkim varijantama, osobito u krčkim knjigama. Ovaj će prilog pokušati objasniti odakle, odnosno iz kojega su tipa latinskoga brevijara vjerojatno potekle ove karakteristične varijante koje nalazimo u starozavjetnim tekstovima (skraćeni i parafrazirani biblijski tekst u krčkim brevijarima) i u homilijama (skraćivanje teksta i kombiniranje s drugim tekstovima). Nastojat ćemo objasniti razliku između dvije redakcije latinskih brevijara i njihov utjecaj u hrvatskoglagoljskim knjigama. Iz ovih podataka i slaganja s latinskim brevijarima jasno je da hrvatskoglagoljske knjige nisu nastale autonomno na temelju kombinacije prvotnih pojedinačnih liturgijskih knjiga, nego kao »prijevod« latinskoga predloška i kompilacije staroslavenskih biblijskih prijevoda po uzoru latinskoga brevijara – a vjerojatno i misala.

Krassimir Stantchev

*Università degli Studi “Roma Tre” – Dipartimento di Letterature comparate
Via Valco di S. Paolo, 19, 00146 Roma, Italia*

ЗНАЧЕНИЕТО НА ХЪРВАТСКИТЕ ГЛАГОЛИЧЕСКИ ПАМЕТНИЦИ, НАМЕРЕНИ В ПОСЛЕДНО ВРЕМЕ В ИТАЛИЯ

Авторът прави опит да очертае значението на глаголическите паметници, открити в последно време в Италия, за по-нататъшните изследвания на хърватския глаголизъм и неговите връзки с културата както на латинска Европа, така и на *Slavia Orthodoxa*. Вниманието е съсредоточено върху новонамерените екземпляри от хърватски глаголически издания в библиотеките на Милано (*Biblioteca Ambrosiana*, четири кодекса) и Виченца (*Biblioteca Civica Bertoliana*, един кодекс), но се очертават и някои перспективи на изследване, засягащи глаголически ръкописни фрагменти съхранявани в Рим (*Biblioteca Apostolica Vaticana*) и Венеция (*Biblioteca Marciana*).

Sandra Sudec

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

PRIDJEV KAO ZAMJENA ZA ADNOMINALNI GENITIV U HRVATSKOM CRKVENOSLAVENSKOM JEZIKU

Značajka je hrvatskoga crkvenoslavenskoga jezika, kao i starocrkvenoslavenskoga, za razliku od hrvatskoga, jaka težnja adjektivizaciji adnominalnoga genitiva u odnosu na jezike predložaka s kojih su tekstovi prevođeni. Vrhunac te težnje pokazuje iz praslavenskoga jezika naslijeđeno pojavljivanje posvojnoga pridjeva na mjestu gdje bi iz sintaktičkih razloga morao doći (posvojni) genitiv jer on dobiva dopunu, odnosno glava je sintaktičke skupine (Corbett 1987.). U izlaganju će se razmotriti slučajevi u kojima se pridjevi pojavljuju kao zamjena za različite vrste adnominalnoga genitiva i utvrditi ima li razlika među naslijeđenim tekstovima i onima koje su hrvatski glagoljaši preveli. Istraživanje će se provesti na pridjevima iz građe za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*.

Marinka Šimić

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb, Hrvatska

Liljana Makarijoska

Institut za makedonski jezik „Krstе Misirkov“

Gligor Prličev 5, 1000 Skopje, Makedonija

LESIK HRVATSKOGLAGOLJSKOGA PSALTIRA U USPOREDBI S PSALTIRIMA MAKEDONSKE REDAKCIJE

Pregled karakterističnih leksičkih obilježja hrvatskih (*Lobkovicov, Pariški, Fraščićevev*, uz neke brevijarske psaltire) i makedonskih psaltira (*Bolonjski, Pogodinov, Radomirov, Dečanski*) u usporedbi sa *Sinajskim* pokazat će razlike koje se odnose ponajprije na upotrebu novijega leksika, odnosno dosljednu ili nedosljednu upotrebu leksičkih varijanata i njihovu povezanost s određenom sredinom, kao i pojedine tvorbene varijante. Određene su razlike u navedenom korpusu uočljive u očuvanju grecizama na jednoj strani i njihovu prevođenju na drugoj, u ograničenoj upotrebi moravizama, itd. Karakteristična se obilježja arhaične redakcije proučavaju u odnosu na *Sinajski psaltir*, odnosno zastupljenost određenih arhaizama u odnosu na neologizme: *ino–edino–*, *сѣньтъ/сѣборѣ*, *iskrѣnii/bližnii*, *jędro/skoro*, *natruti/napitati*, *otѣlękѣ/ostanękѣ*, *otokѣ/ostrovѣ*, *ręsnota/istina*, *ašutъ* i *spyti/bezuma*, itd. Upotreba je arhaizama i neologizama u leksiku hrvatskih i makedonskih psaltira povezana s pitanjem redakcija psaltira, ukazuje na odnos leksičkoga sustava psaltira prema leksičkomu sustavu drugih crkvenoslavenskih tekstova i objašnjava razvoj psaltira. U tom kontekstu posebno mjesto pripada *Fraščićevevu psaltiru*, posebice leksiku komentara za koji je utvrđeno da je povezan s makedonskim komentiranim psaltirima: *Pogodinov* i *Bolonjski* i djelovanjem Ohridske književne škole. Komparativna je analiza hrvatskih i makedonskih psaltira na leksičkoj razini dragocjena za proučavanje razvoja slavenske pismenosti.

Анатолий А. Турилов

*Институт славяноведения РАН, Отдел истории средних веков
Ленинский проспект, 32-А, 117334 Москва, Россия*

ХОРВАТСКАЯ ГЛАГОЛИЦА В «СЛАВЯНСКОЙ ПАЛЕОГРАФИИ» С.М. КУЛЬБАКИНА

Представляется, что сама идея универсального труда по славянской палеографии, охватывающего и кириллицу и глаголицу, каковым является по замыслу «Славянская палеография» С.М. Кульбакина, могла возникнуть только в межвоенной Югославии у русского эмигранта. По сути это выражение благодарности изгнанника приютившей его стране с двумя главными титульными нациями и заметно разнящимися историко-культурными традициями.

Реализованная глаголическая часть труда Кульбакина трудно определяется в жанровом отношении (в ней очень сильна полемическая составляющая) и носит сугубо кабинетный характер. Она основана исключительно на литературе и палеографических снимках, к рукописям автор не обращался, хотя имел такую возможность.

При оценке сочинения Кульбакина неизменно возникает двойственное чувство. Автор и основной объект его критики (В. Ягич) явно несопоставимы по научным масштабам. Критикуемый превосходит критикующего панорамностью видения материала и широтой обобщений. В этом плане критика Кульбакиным покойного автора «Глаголического письма» имеет много общего с современной ей критикой истории древнерусского летописания А.А. Шахматова в трудах В.М. Истрина и Н.К. Никольского. С другой стороны, буквально бульдожья хватка С.М. Кульбакина, обостренное внимание к деталям и умение вычленить слабые места в объекте критики делают его сочинение чрезвычайно полезным комментарием к труду Ягича.

Lucija Turkalj

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

SINTAKSA INFINITIVA U HRVATSKOGLAGOLJSKOM PSALTIRU

Imenske i glagolske značajke omogućuju infinitivu širok raspon uporaba i rečeničnih uloga: subjektnu, objektnu, neupravnoga govora, apozicijsku, epegzegetičku, priložnu i, rjeđe, imperativnu i apsolutnu. Sadržajno i jezično zaokružen korpus arhaičnoga crkvenoslavenskoga prijevoda psaltira pruža dobar uvid u strukturno-sintaktička sredstva izražavanja infinitivnih konstrukcija u crkvenoslavenskom jeziku te mogućnost usporedbe s onima u grčkom predlošku.

Jozo Vela

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

KOMPLETIVNE REČENICE UVOĐENE VEZNIKOM *DA* KAO OBJEKT UZ MODALNE GLAGOLE U HRVATSKOME CRKVENOSLAVENSKOME JEZIKU

U izlaganju će se na temelju sintaktičke analize obavljene na građi prikupljenoj za *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije* u Staroslavenskom institutu u Zagrebu predstaviti i opisati upotreba rečenica s veznikom *da* u hrvatskome crkvenoslavenskome jeziku koje se kao objektna dopuna pojavljuju uz modalne glagole te čine svojevrсно konkurentno sredstvo dopunbenom infinitivu. Budući da su takve rečenice dobro potvrđene i u kanonskim crkvenoslavenskim tekstovima, dobiveni rezultati usporedit će se sa stanjem u crkvenoslavenskome. Posebna pažnja posvetit će se usporedbi s grčkim i/ili latinskim paralelnim tekstom, kako bi se identificirali slučajevi u kojima se radi o većem utjecaju jezika predloška. Na temelju svega spomenutoga donijet će se primjereni zaključci.

Franjo Velčić

Teologija u Rijeci – područni studij Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Omladinska 14, 51000 Rijeka

TALIJANSKO-HRVATSKA POLEMIKA O GLAGOLJICI I VATIKANSKA DIPLOMACIJA POČETKOM XX. STOLJEĆA

Tijekom 19. stoljeća pitanje glagoljice i staroslavenskog jezika u liturgiji unutar Austro-Ugarske Monarhije u hrvatskom etničkom prostoru izazvalo je brojne napetosti liturgijske, ali i političke naravi, posebno među Hrvatima i Talijanima, odnosno talijanašima na istočnoj obali Jadrana.

Jedan od zaključaka Prve krčke biskupijske sinode održane u rujnu 1901. godine, koju je sazvao krčki biskup dr. Antun Mahnić, bio je osnivanje Staroslavenske akademije u Krku 1902. godine sa svrhom njegovanja staroslavenskoga liturgijskog jezika i glagoljskoga crkvenog pjevanja u skladu s crkvenim propisima.

To je posebno izazvalo talijanske građanske krugove u otočnim gradskim upravama koji su pod svaku cijenu htjeli predstaviti pitanje staroslavenskog bogoslužja na kvarnerskim otocima kao isključivo političko, panslavističko pitanje. U tom vidu su općinski predstavnici Osora, Cresa i Maloga Lošinja tiskali promemoriju i uputili je rimskoj Kongregaciji za obrede u kojoj osporavaju legitimnost Prve krčke sinode i prikazuju netočnima i lažnima donesene odluke, tražeći od Svete Stolice da ih ne prihvati. Naime, sinoda je, prema uputama Svete Stolice, napravila popis župa Krčke biskupije u kojima se unatrag 30 godina konstantno slavila liturgija na staroslavenskom jeziku i koje se prema tom zaključku smiju i nadalje koristiti staroslavenskim jezikom i glagoljskim pismom u svojim crkvama. U svezi s time razvila se žučljiva polemika u tadašnjim političkim talijanskim i hrvatskim glasilima, a Sveta Stolica ipak je svojom odlukom trijezno presudila u prilog stoljetnoj praksi Rimske Crkve koja je tolerirala/odobravala rimsku liturgiju na staroslavenskom jeziku.

Jasna Vince

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

***СТО I DESETЬ LĚTЬ*: BROJEVI 10 I 100 U HRVATSKOGLAGOLJSKIM TEKSTOVIMA**

Poznato je da je hrvatski crkvenoslavenski brojevni sustav – kao i u mnogim drugim jezicima – desetičan, s najmanjom osnovicom (bazom) 10. Iz nje se s pomoću prijedloga *na* izvode brojevi druge dekade, a množenjem jednostavnih brojeva od 2 do 9 brojem 10 nastaju desetice od 20 do 90. Glavni broj 10 u hrvatskoglagoljskim tekstovima zanimljiv je predmet istraživanja zbog toga što iskazuje raznolikost kako na morfološkoj tako i na sintaktičkoj razini. Bazi 10 neposredno je nadređena baza 100, koja se morfološki vlada kao imenica *o*-sklonidbe srednjega roda. Hrvatskoglagoljski tekstovi nude obilje primjera u kojima sintaksa brojeva *desetb* i *sto* odudara od stanja posvjedočenoga u kanonskim starocrkvenoslavenskim spomenicima. U članku se prikazuju različiti sintaktički obrasci potvrđeni u građi – katkada i kao varijante istoga teksta.

Anica Vlašić-Anić

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

**RIJEČKA ZBIRKA *FgCapVla* – NOVOOTKRIVENI
GLAGOLJSKI, LATINSKI I HEBREJSKO-ARAMEJSKI
FRAGMENTI NA PERGAMENI**

Riječka zbirka FgCapVla – zbirka novootkrivenih fragmenata i ostrižaka srednjovjekovnih glagoljskih, latinskih i hebrejsko-aramejskih kodeksa na pergameni – neposredan je rezultat dvaju autoričnih istraživanja glagoljice u 400-godišnjoj knjižnici riječkoga Kapucinskoga samostana Gospe Lurdske. Ljeti 2007. i 2008. g., na koricama, hrptovima i listovima 14 tiskanih (nerijetko: veoma rijetkih) knjiga iz 16.–18. st., autorica je otkrila 11 fragmenata i oko 20 ostrižaka hrvatskoglagoljskih liturgijskih kodeksa 13.–15. st. na pergameni; te oko 30 latinskih fragmenata i više latinskih, grčkih i hebrejskih ostrižaka na 66 knjiga iz 15.–18. st. Svi su, uglavnom, stoljećima služili kao zaštitni ovitci ili materijal za uvez korica i hrptova, markeri stranica ili „zakrpe“ oštećenih listova. Istraživanjem već samo 5 restauriranih fragmenata iz 13./14. st., triju hrvatskoglagoljskih i dvaju hebrejsko-aramejskih, otkrivenih na/u *jednoj jedinoj* knjizi: *Decretales D. Gregorii papæ IX.* (Rim, 1582.) – aktualizirane su nove znanstvene spoznaje o „glagoljici u Rijeci“. (Štefanić 1953, 1969; Deković 2008, Mihaljević – Vlašić-Anić 2010; Vlašić-Anić – Tepert 2010, Tepert 2011; Vlašić-Anić 2011.) *Riječka zbirka FgCapVla* njezina je markantna sastavnica koja svjedoči o kompleksnom oblikovanju i potvrđivanju identiteta duhovnosti hrvatskoga glagoljaštva i u širem multikulturalno-povijesnom kontekstu – obogaćujući ga dragocjenošću novootkrivenih pergamena kao trajnih kulturnih dobara ne samo naše nacionalne, već i europske, dakle i svjetske kulturne baštine.

Josip Vučković

Staroslavenski institut

Demetrova 11, 10000 Zagreb

‘JUR NE PLAČI NI VEĆ CVILI’ – TKO SVE PLAČE U STAROHRVATSKIM PLANKTUSIMA

Istraživanja europske srednjovjekovne pasionske književnosti pokazuju kako u većemu broju tekstova emocionalne reakcije likova u prizorima pod križem i za vrijeme skidanja s križa ovise o njihovu rodu i društvenomu statusu. Polazeći od spomenutoga europskoga konteksta, u ovomu se izlaganju analizira prikazivanje oplakivanja Isusove smrti u sedam inačica starohrvatskih Marijinih plačeva kako bi se utvrdilo slijede li u pojedinim inačicama planktusa muški i ženski likovi jedinstveni obrazac lamentiranja odnosno, drugim riječima, je li prikazani odnos prema oplakivanju Krista bio ovisan o rodu lika. Postavit će se pitanje mogu li hrvatski srednjovjekovni planktusi biti izvor za poznavanje kasnosrednjovjekovnih rodni normi vezanih uz iskazivanje emocija.

Светлана Олеговна Вялова

Российская национальная библиотека

Садовая ул. 18, Санкт-Петербург, Россия

ГЛАГОЛИЧЕСКИЕ ПАМЯТНИКИ XV ВЕКА В САНКТ-ПЕТЕРБУРГЕ

Среди глаголических памятников XV в., хранящихся в Российской национальной библиотеке в Петербурге, находится один из семи известных сборников нелитургического содержания, сохранившихся от этого времени. Он входит в собрание хорватского собирателя и исследователя глаголических памятников Ивана Берчича (Берч. 5). Содержание сборника составляют жития, апокрифы, легенды, видения, секвенции, духовные песнопения, проповеди и др. (34 текста). Многие из этих сюжетов можно проследить и в кириллической традиции и прийти к заключению об общих источниках соответствующих текстов.

Помимо полного сборника, в собрании есть девять фрагментов пяти сборников XV в., не дошедших до нас полностью, с отрывками редких и подчас малоизвестных текстов: мистерий Страстей Господних в прозе, высказываний отцов церкви о вере, о грешном монахе, о сущности 12 степеней опьянения и др.

Глаголические сборники XV в. не литургического содержания, помимо своей уникальности, имеют большое значение для изучения глаголической письменности, как составной части общеславянской культуры.

Фрагменты вошли в факсимильное издание *Glagoljski fragmenti Ivana Berčića u Ruskoj Nacionalnoj biblioteci. Faksimili / Priredila, predgovor S. O. Vialova. Zagreb 2000. (Т.І);* Глаголические фрагменты Ивана Берчича в Российской национальной библиотеке / С. О. Вялова: Описание фрагментов, предисловие. Загреб, 2000. (Т.ІІ), и их тексты доступны всем исследователям, знакомым с глаголической письменностью.

Сборник ожидает своей публикации.

Antonija Zaradija Kiš

Institut za etnologiju i folkloristiku

Šubićeva 42, 10000 Zagreb

BESTIJARIJSKI PABIRCI U AKADEMIJINIM RUKOPISIMA

IVa48 i IIIa15

Bestijarij spada u najslikovitiju i najzanimljiviju srednjovjekovnu knjigu o životinjama koja ima karakter enciklopedijskoga priručnika o znanom što nas okružuje i neznanom u što se vjerovalo i što se štovalo. Kroz širi srednjovjekovni književni korpus razvidno je da je srednjovjekovlje, naslanjajući se na starije antičko književno nasljeđe, pokazivalo veliko zanimanje za upoznavanje prirode koja okružuje čovjeka, posebice interes za životinje o kojima je ovisilo preživljavanje. Uz to valja spomenuti i izrazito duhovno i donekle mistično stajalište prema nekim životinjama, posebice kad je riječ o divljima, što uvelike utječe na oblikovanje bestijarija kao srednjovjekovnoga književnoga žanra.

U radu ćemo razmotriti žanr bestijarija kao uzvišenije zamisli o razumijevanju životinje, bitne sastavnice ljudskoga postojanja, sa svim njezinim prirodnim i simboličkim značenjima koja preko temeljnih empirijskih spoznaja ustanovljuje moralni odnos s čovjekom i prirodom, izlazeći iz stroge biblijske antropocentričnosti.

U središtu su našega istraživanja bestijarijski glagoljski pabirci ekscerpirani iz dvaju *Zbornika duhovnoga štiva* iz 15. stoljeća koji se danas nalaze u Arhivu HAZU pod signaturom *IVa48* i *IIIa15*. Rukopisi su dospjeli u Akademiju krajem 19. stoljeća i zauzimaju važno mjesto u korpusu glagoljske pisane riječi. U našem su istraživanju zanimljivi zato što sadrže rijetke odlomke iz bestijarija, odnosno opise nekih životinja, poput feniksa, pupavca, magarca i dr., dajući naznake o poznavanju bestijarija u glagoljaškim krugovima koji se kao knjiga nije uspio sačuvati u književnom glagoljskom korpusu.

Na temelju oskudne rukopisne građe koju pronalazimo u zbornicima neliturgijskoga štiva nastojat ćemo proučiti važnost znanja o životinjama, posebice o onima koje se spominju u Akademijinim rukopisima.

Giorgio Ziffer

Università di Udine, Dipartimento di Lingue e letterature straniere

Via Zanon, 6, 33100 Udine, Italia

LA TRADIZIONE GLAGOLITICA CROATA DELLA *VITA* *CONSTANTINI*

La ricca tradizione manoscritta della *Vita Constantini* conta, com'è ben noto, un certo numero di frammenti glagolitici croati i quali, pur conservando solo una piccola porzione dell'opera, non solo comprendono alcuni fra i suoi testimoni cronologicamente più antichi in assoluto, ma rivestono anche una grande importanza testuale e storico-culturale. Alla luce delle nuove acquisizioni critico-testuali nell'ambito della tradizione cirillica, e degli studi specificamente dedicati nel passato a quella glagolitica croata – dove spiccano i contributi di Berčić, Kyas, Radovich, Tkadlčík e Petrović –, l'autore propone un rinnovato esame delle testimonianze glagolitiche croate sulla base di un'interpretazione stemmatica complessiva dell'intera tradizione del testo.

Mateo Žagar

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

Ivana Eterović

Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

Blanka Ceković

Staroslavenski institut
Demetrova 11, 10000 Zagreb

GRAFEMATIKA I GRAFETIKA KOŽIČIĆEVA MISALA

Modruško-senjski biskup Šimun Kožičić Benja pisao je u poznatoj posveti Tomi Nigeru (*Knjižice ođb žitiê rimskih arhierêovb i cesarovb*) o nužnosti uređivanja glagoljskih liturgijskih knjiga. Recentna istraživanja pojedinih glagoljskih izdanja iz njegove tiskare u Rijeci pokazala su da je ta svoja nastojanja proveo na svim jezičnim razinama. U radu se opisuju rješenja koja je ponudio na grafematičkoj i grafetičkoj razini u *Misalu hruackom* (1531), ponajprije u biblijskim čitanjima koja su u hrvatskom glagoljaštvu ogledni tekstovi za normiranje jezika. Obuhvaćen je odnos grafema i fonema, posebice poluglasa, *ê*, *ŷ* i *ĉ*. Od grafetičke razine izdvaja se sastavljeno i rastavljeno pisanje riječi, kraćenja riječi, ligature, interpunkcija/puntuacija.

Nakladnik
STAROSLAVENSKI INSTITUT

Za nakladnika
MARICA ČUNČIĆ

Urednici
VESNA BADURINA STIPČEVIĆ
MILAN MIHALJEVIĆ
SANDRA SUDEC

Grafički urednik
ANTONIO MAGDIĆ

Prijelom računalnog sloga
Tiskara Velika Gorica d.o.o., Velika Gorica

Tiskano u 100 primjeraka

